

ALBERT EINSTEIN, 1952

»MI az értelme a létezésünknek
és mi értelme van egyáltalán
az élőlények életének?«

AZ ÉLET ÉRTELMÉRŐL

ALBERT EINSTEIN

MI az értelme a létezésünknek és mi értelme van egyáltalán az élőlények életének? Erre a kérdésre válaszolni tudni annyit tesz, mint vallásosnak lenni. Te azt kérded: Van egyáltalán értelme ezt kérdezni? Mire én válaszolom: Aki a saját és embertársainak életét értelmetlennek találja, az nemcsak boldogtalan, hanem arra is alig képes, hogy éljen.

Milyen különös a mi helyzetünk, a föld gyermekeié. Csak rövid látogatásra van itt mindenki. Nem tudja miért, de néha azt hiszi, hogy sejti. A mélyebb szemlélődés nélküli mindennapi élet szempontjából azonban tudjuk; a többi ember miatt vagyunk itt, azaz pontosabban – azok miatt, akiknek kacajától és jólététől a saját boldogságunk függ, és ezenkívül a sok ismeretlen miatt, akiknek sorsával bennünket együttérzésünk láncolata fűz össze. Naponta számtalanszor gondolok arra, hogy külső és belső életem ma is élő, vagy már meghalt emberek munkáján nyugszik, és hogy igyekeznem kell ugyanolyan mértékben adni, mint amilyenben eddig kaptam, és még kapni fogok. Szerénység után vágyakozom, és sokszor nyomaszt az az érzés, hogy a szükségesnél többet veszek igénybe embertársaim munkájából. A társadalmi osztálykülönbségek szerintem nem jogosak és végeredményben erőszakon nyugvóknak tartom őket. Úgy gondolom, hogy az egyszerű és igénytelen külső élet minden ember testének és lelkének hasznára válik.

Hogyan látom a világot

Az ember – filozófiai értelemben vett – szabadságában semmiképpen sem hiszek. Az ember nemcsak külső hatások kényszerűsége alatt, hanem belső szükségszerűségek hatására is cselekszik. Schopenhauer mondása: „Az ember teheti ugyan azt, amit akar, de nem akarhatja azt, amit akar” már kora fiatalságom óta megfogott és az élet durvaságainak megpillantásánál és átszenvedésénél mindig vigaszom és türelmem kiapadhatatlan forrása volt. Ez a tudat jótékonyan enyhíti a könnyen bénítólag ható felelősségérzetet, és azt okozza, hogy mi sem magunkat, sem másokat nem vesszük túl komolyan, sőt olyan életfelfogást eredményez, amely a humort is érvényesülni engedi.

A saját létünk, vagy egyáltalán az élőlények létének értelmét és célját kutatni – objektív szempontból – mindenkor értelmetlennek tűnt fel nekem. És mégis, minden embernek vannak bizonyos ideáljai, amelyek törekvéseit és ítéleteit irányítják. Ebben az értelemben nekem sohasem tűnt öncélnak a kedvtelés és szórakozás (ezt az etikai bázist a disznócsorda ideáljának nevezem). Az én ideáljaim, amelyek szemem előtt lebegtek és mindig vidám életkedvvel töltöttek el: a jóság, szépség és igazság. A velem egyformán gondolkodókkal való megértés érzése nélkül, a művészet és tudomány örökké elérhetetlen kérdéseinek – az objektívnek – kutatása nélkül, az életem üresnek tűnt volna fel.

Az emberi élet banális céljait: tulajdont, külső sikert, fényűzést – már gyermekkorom óta megvettem.

A szociális igazságosság és szociális kötelezettségek iránti szenvedélyes érzésem mindig szembenállott azzal a tulajdonsággal, hogy sohasem éreztem szükségét az emberekhez,

vagy emberi közösségekhez való közvetlen csatlakozásnak. Én igazi „egyfogatú” vagyok, aki sohasem tartozott igazi szívvel sem a hazához, sem a baráti körhöz, sőt még a szűk családi körhöz sem, hanem mindezen kötelékekkel szemben az idegenség és egyedüllét kívánsága élt bennem állandóan és ez az érzés a korommal együtt még növekedett is.

Határozottan, de megbánás nélkül érezhető a többi emberrel való értekezés és összehangoltság határa. Bár az ilyen ember gondtalanságának és fesztelenségének egy részét elveszti, ezzel szemben messzemenően független embertársainak véleményétől, szokásaitól, ítéleteitől és nem esik abba a kísértésbe, hogy egyensúlyát ilyen bizonytalan alapokra fektesse.

Politikai ideálom a demokrácia. Mindenkit tiszteljenek, mint személyt és senki se isteníttessék. A sors iróniája, hogy a többi ember éppen nekem adózik túlzottan sok csodálattal és tisztelettel – anélkül azonban, hogy én ebben hibás volnék, vagy rászolgáltam volna. Ez talán abból – a sokak részére elérhetetlen – vágyból származik, hogy megértsék azt a néhány gondolatot, amelyet én szakadatlan küzdelemben találtam meg. Én nagyon jól tudom, minden szervezési cél eléréséhez szükséges, hogy *egy* gondolkozzék, rendelkezzen és nagyjában a felelősséget viselje. De a vezetettek ne kényszerítve legyenek, hanem választhassák a vezetőjüket. A kényszer autokrata rendszere – meggyőződésem szerint – rövid idő alatt degenerál. Mert az erőszak mindig az erkölcsileg alacsonyabb rendűeket vonzza és – meggyőződésem szerint – szabály, hogy zseniális tirannusok utódaiként latrok szoktak következni. Az Európában ma is uralkodó demokrata rendszer csődjét nem szabad a demokrata alapeszme terhére róni, hanem az okot

inkább a kormányvezetők állandóságának hiányában és a választási rendszer személytelen jellegében kell keresni. Én azonban azt hiszem, hogy az „Észak-Amerikai Egyesült Államok” e szempontból megtalálták a helyes megoldást: nekik ugyanis hosszú időtartamra megválasztott, felelős elnökük van, akinek elég hatalma van ahhoz, hogy a felelősséget tényleg viselhesse is. Ezzel szemben a mi államberendezésünknel azt becsülöm, hogy az egyénről – betegség és szükség esetén – milyen messzemenően gondoskodik. Igazán értékesnek az emberi üzemben nem az államot találom, hanem az alkotó és érző egyént, a személyt: ő egyedül alkot nemeset és finomat, míg a horda – mint olyan – mindig tompultabb marad érzéseiben és gondolkodásában.

E tárgynál ki kell térnem a hordaélet leggonoszabb korcsülötteire: az általam annyira gyűlölt militarista szellemű alakulatokra! Nem becsülöm azt az embert, aki élvezettel tud a sorban zeneszó mellett menetelni; ez az ember agyát csak tévedésből kapta, hiszen teljesen elegendő lett volna neki a gerincvelő is. A civilizációnak ezt a szégyenfoltját a lehető leggyorsabban el kellene tüntetni! Hőstettek – vezényszóra, értelmetlen erőszakosságok és a fájdalmas hazafiaskodás! Milyen izzóan gyűlölöm ezt a szellemet, milyen közönségesnek és lenézettnek tűnik nekem ez; inkább darabokra szaggattatnám magam, minthogy ilyen nyomorúságos dologban részt vegyek! Annyira jó véleménnyel vagyok azonban az emberiségről, hogy hinnem kell: ez a lidércnyomás már régen megszűnt volna, ha a népek egészséges értelmét az üzletileg és politikailag érdekeltek – iskolák és a sajtó útján rendszeresen meg nem mételtyeznék.

A legszebb, amit megérezhetünk – az élet titkának a keresése. Ez az alapérzés, amely az igazi művészet és tudomány bölcsőjénél jelen van. Aki ezt nem ismeri, aki nem tud csodálkozni, elámulni, az – hogy úgy mondjam – halott és a szemei ki-
aludtak. A titok élménye – ha féltéssel keverten is – nemzette a vallást. A részünkre áthatolhatatlan létezésének és a legmélyebb értelem és a legragyogóbb szépség – amelyek a mi értelmünknek csak legprimitívebb alakjukban közelíthetők meg – megnyilvánulásának tudata, ez a tudat és érzés igazán vallássossá tesz; ebben az értelemben, de csakis ebben tartozom én a mélyen vallásos emberek közé. Egy Istent, aki alkotásának tárgyait megjutalmazza és megbünteti, és egyáltalán, akinek akarata van – olyat, akit mi magunkon megélünk, ilyet nem tudok magamnak elképzelni. Sőt még azt az individuumot sem tudom elgondolni, aki túlélné testi halálát: akármennyire is táplálják ezt a gondolatot – félelemből vagy nevetséges egoizmusból a gyenge lelkek. Részemre elegendő az élet örökkévalóságának misztériuma, a leendő csodálatos fölépítésének tudata és sejtése és az alázatos igyekezet, hogy a természetben megnyilvánuló értelem legparányibb részét is megérthessem.

EMMANUELE RIVA ÉS EIJI OKADA A *Szerelmem, Hirosima* CÍMŰ FILMBEN, 1959

»SEMMIT *sem láttál Hirosimában,*
semmit.«

KÍSÉRLETI ATOMROBBANTÁS, Csendes-óceán, 1946. július

$$E = mc^2$$

ENERGIA = *tömeg szorozva
a fénysebesség négyzetével*

ALBERT EINSTEIN